

Захисна промова Луїзи Мішель

вперше надруковано в «Progrès», 1883
переклав з французької Олексій Соляник

22 червня 1883 року велика громадянка на ім'я Луїза Мішель виголосила перед судом присяжних Сени наступну промову:

«Є щось важливіше у цьому суді, аніж вилучення кількох кусенів хліба.

Йдеться про переслідувану ідею — це анархістські теорії, котрі прагнуть засудити за будь-яку ціну. Було наголошено на знаменитій брошурі «В армію!», і чому, як виявляється, прокурор намагався надати майже не очікуваного розголосу. По-різному жорстоко поводитися з нами в 1871 році.

Я бачила стрілецьких генералів — і бачила, як пан де Галліфе вбив без суду двох торговців із Монмартра, які ніколи не були прихильниками Комуни; я бачила жорстоку розправу над ув'язненими, адже вони наважувалися скаржитися.

Убито жінок і дітей; федератів вистежували немов хижих тварин; я бачила заповнені трупами кути вулиць. Не дивуйтеся, якщо ваші звинувачення не надто зворушують нас.

Ах, безумовно, пане генеральний адвокат, ви знаходите дивним те, що жінка наважується захищати чорний прапор.

Чому ми прихистилися на демонстрації під чорним прапором?

Тому що цей прапор є прапором страйків і свідчить він про те, що у робітника немає хліба.

Якби наша демонстрація не мала бути мирною, ми б взяли червоний прапор; віднині він прицвяхований до Пер-Лашез, над могилою наших загиблих. Коли ми здіймемо той прапор догори, ми знатимемо як його захищати. (Відчуття.)

Ми не зверталися до мертвого Інтернаціоналу, оскільки його частини не змогли об'єднатися, а також тому, що Інтернаціонал є окультною силою, і настав час народові вийти відкрито.

Раніше говорили про солдатів, що стріляли в командирів: ну гаразд! У Седані, якби солдати розстріляли командирів, ви гадаєте, це було б злочином? Принаймні честь була б у безпеці. Допоки дотримувалися старої військової дисципліни — пропустили пана Бонапарта, який збирався віддати Францію на поталу.

Але я не переслідую Бонапарта чи орлеанців; я лише продовжую ідею. Мені більше до вподоби бачити Готьє, Кропоткіна і Бернара у в'язницях, аніж у міністерстві. Там вони служать соціалістичній ідеї, тоді як велич охоплює запамороченням і всезабуттям.

Що ж стосується мене, то я тішуся, коли бачу над вами, над судами світання свободи й людської рівності. (Відчуття.)

Сьогодні ми сповнені злиднів і ми в Республіці, та це не Республіка.

Республіка, яку ми хочемо, це та, де всі працюють, але також де кожна людина може споживати те, що необхідно для її потреб: Республіка, яку ми хочемо, [це та], де [очі] спрямовані в майбуття, де [*нерозбірливо*] у [*нерозбірливо*], не затримуватися [*нерозбірливо теж; пошкоджена сама газета, з якої робили сканування промови — прим. пер*].

Нам кажуть про свободу: існує свобода трибуни з п'ятьма роками каторги наприкінці. Те ж саме стосується свободи зібрань. В Англії зустріч відбулася б; у Франції не було зроблено навіть попереджень від закону, до розгону натовпу, який пішов би і без спротиву.

Народ вмирає з голоду, і навіть не має права сказати, що вмирає з голоду. Ну гаразд, я взяла чорний прапор і говорила про народ, що став безробітним і без хліба. Ось такий мій злочин; будете судити про нього як хочете.

Ви кажете, що ми хочемо здійснити революцію. Але ж це те, що робить революції: катастрофа Седана спричинила падіння імперії, та якийсь злочин нашого уряду так само призведе до революції. Це безперечно. І, можливо, навіть ви самі, своєю чергою, станете на бік обурених, якщо у ваших інтересах там бути.

Задумайтеся про це добре. Якщо анархістів так багато, то це тому, що так багато людей відчувають огиду до сумної комедії, якою впродовж стількох років нас забезпечують правителі.

Я честолюбна для людства; я хотіла б, щоби кожна людина була вдосталь художником, удосталь поетом, щоб людське марнославство зникло. Щодо мене, то я не маю більше ілюзій. І тримайтеся, коли пан генеральний адвокат говорить про моє марнославство. І добре! У мене забагато гордості навіть для того, щоби стати командиром: потрібно, щоб командир у певні моменти опускався перед своїми солдатами, і тоді кожен командир стає деспотом.

Я не хочу обговорювати інкриміноване мені звинувачення в мародерстві, це надто смішно. Але, якщо ви хочете мене покарати, то я щоденно вчиняю правопорушення з пресою, на промовах тощо. Гаразд! Притягніть же мене до відповідальності за ці правопорушення.

Врешті, у народу немає ні хліба, ні роботи, а війна у нас буде тільки в перспективі. І ми хочемо миру для людства через союз народів.

Ось такі злочини ми вчинили.

Кожен шукає свій шлях; ми прагнемо свого і віримо, що того дня, коли настане панування свободи і рівності, людство буде щасливим.»